

UOT 101

<https://doi.org/10.59849/2710-0820.2023.1.201>

ELŞAD HƏSƏNLİ

AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun aparıcı elmi işçisi,

siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Azərbaycan

elshadhasanli1968@mail.ru

QARABAĞ MÜHARİBƏSİNDƏ İNFORMASIYA TƏHLÜKƏSİZLİYİ MƏSƏLƏLƏRİ

Açar sözlər: Vətən müharibəsi, Qarabağ, dövlət, informasiya təhlükəsizliyi, hibrid müharibələr, sosial şəbəkə, Zəngəzur dəhlizi, erməni təxribatı

Giriş: İnformasiya təhlükəsizliyi dövlətin təhlükəsizliyinin bir elementi, həlqəsi olmaqla yanaşı, idarəetmə sistemi və mexanizminin nəzəri komponenti rolunu oynayır. İstər sülh dövründə, istərsə də təhdid və təhlükələrin mövcudluğu, müharibə şəraitində bu amil nəzərə alınmalı, qarşıya çıxan və çıxma biləcək problemləri neytrallaşdırmaq üçün preventiv tədbirlər görülməlidir. Beləki, ölkənin milli, hərbi, siyasi, iqtisadi təhlükəsizliyi həm də informasiya təhlükəsizliyi ilə bilavasitə sıx bağlıdır. Demək olar ki, bütün fəaliyyət sahələrini ayrı-ayrılıqda tənzimləyən müvafiq qanunvericilik bazasında informasiya təhlükəsizliyi ilə bağlı maddə və bəndlərə yer verilir, informasiyanın mübadiləsi, ötürülməsi, qorunma və mühafizəsi ilə bağlı məsələlər öz əksini tapır. Ümumi təhlükəsizlik strategiyası, hərbi doktrina və digər müdafiə məsələlərində bu problemə daha ciddi yanaşılır, hərbi sirin qorunması ilə bağlı tələblər xüsusilə diqqət mərkəzində saxlanılır. Çünki, dövlətin təhlükəsizliyinin əsas təminatı onun müdafiəsinin necə təşkil olunmasından, hərbi gücünün artırılmasından, mühafizə tədbirlərindən çox asılıdır. “Bütün fəaliyyət sahələrində idarəetmənin və qərarqəbuletmənin əsasını informasiya təşkil edir. Ona görə də informasiyanın saxlanması, emalı, ötürülməsi və istifadəsi zamanı onun təhlükəsizliyini təmin etmədən digər istiqamətlərdə milli təhlükəsizliyi təmin etmək mümkün deyil” [2,s,25].

Əsas hissə: 44 günlük Vətən müharibəsi informasiya təhlükəsizliyi probleminə yeni yanaşmanı tələb etdi. Çünki bu müharibə 21-ci əsrin yeni texnologiyalarına əsaslanan hərbi əmə-

liyyat nümunəsi idi. Burada ənənəvi hərbi texnika və silahlarla yanaşı, PUA texnologiyasından da geniş istifadə olundu. Bu texnologiya hərbi zərbə vasitəsilə bərabər, özündə informativ funksiyanı da yerinə yetirir. Belə ki, pilotsuz uçuş aparatları düşməne zərbə vurmaqla yanaşı, kameranın “gözü” ilə həm də informasiyanın ötürülməsi, əyani təsvir və sübut aləti kimi də faydalıdır. Obyekti izləmək və fəaliyyəti yaddaşa köçürərək ötürmək bacarığı gücün təbliği və düşmən tərəfdə qorxu, xof yaratmaq, onun əzmini qırmaq baxımından da əhəmiyyətlidir. Aparatın istiqamətləndirilmiş trayektoriya üzrə hərəkəti və atəşin nəticəsinin vizual olaraq digər texnoloji vasitədə-internet və televiziya nümayiş olunması əyani vasitə və sübut kimi rəqibin həm də ideoloji cəhətdən ifşasına, onun hərbi personalının qorxu və təlaşına səbəb olur. “Bayraktar TB-2”, “Harop”, “Akınçı” kimi PUA-ların döyüş meydanlarında tətbiqi düşmənin canlı qüvvə və texnikasının məhvi ilə bərabər, onun informasiya - siyasi və idoloji məqsədlərinə də mənəvi-psixoloji zərbə vurmuş oldu. Heç də təsadüfi deyil ki, indi hərbi ekspertlər Qarabağ savaşının detallarını və qələbəmizin incəliklərini araşdırır və nəticə çıxarmağa çalışırlar. Polşanın Milli Təhlükəsizlik Bürosunun keçmiş direktoru, general Stanislav Kozey bildirir ki, onun ölkəsi də silahlanma konsepsiyasını Azərbaycan ordusunun 44 günlük Qarabağ müharibəsindəki təcrübəsinə uyğunlaşdırmalıdır. General bu haqda RMF FM radiosuna müsahibəsində danışıb. Stanislav Kozey deyib ki, “Azərbaycan PUA-ları rəqibin tank qoşunlarına havadan hücum edərək onları darma-

dağın etdi. Hansı ki, zirehli texnikanın ən zəif müdafiə olunan hissəsi də üst hissəsidir” [5].

Ölkədə fəvqəladə vəziyyət rejimi, müharibə şəraiti və digər forsmajor hallarında internet xidməti, sosial şəbəkələrin fəaliyyəti məhdudlaşdırıla və yaxud dayandırıla bilər. Bu addım 2020-ci il Vətən müharibəsi günlərində atıldı və düşmənin dezinformasiyalarını neytrallaşdırmaq məqsədi güdüdü. 2022-ci il sentyabrın 12-i və 13-ü tarixlərində Ermənistan ordusunun Azərbaycan–Ermənistan sərhəddinin Daşkəsən, Kəlbəcər, Laçın və Zəngilan hissəsində törətdiyi genişmiqyaslı təxribatı ilə əlaqədar isə “TikTok” şəbəkəsi müvəqqəti qapadıldı. Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətinin təşəbbüsü ilə onun fəaliyyətinin dayandırılmasına səbəb bu şəbəkədə həqiqətə uyğun olmayan məlumatların yayılması və dezinformasiya xarakterli sujetlərin göstərilməsi idi. Belə ki, həmin materiallar düşmənin mənafeyinə xidmət edə və ölkəmizdə bəzi şəxslərdə xof və bədbin əhval-ruhiyyənin yaranmasına səbəb ola bilərdi. Azərbaycanın Müdafiə Nazirliyi də əhalini sosial şəbəkələrdə yayılan dezinformasiya xarakterli məlumatlara inanmamağa, yalnız rəsmi mənbələrin verdiyi xəbərlərə etibar etməyə çağırır. Ermənilərin 2022-ci ilin 12-13 sentyabrında başladığı hərbi əməliyyatlardan sonra bəzi sosial şəbəkələrdə guya çoxsaylı yaralılarımızın olduğu və onlara köçürmək üçün qan lazım gəldiyi barədə də xəbərlər paylaşılırdı. Müdafiə Nazirliyi bu məlumatları da təkzib etmiş və bildirmişdi ki, Azərbaycan ordusunda qan komponentləri ehtiyatları ilə bağlı heç bir problem yoxdur. “Ehtiyac olarsa ordumuzun qan və qan komponentlərinə olan tələbatı Müdafiə Nazirliyinin Baş Klinik Hospitalının Qan Bankı Bölməsi tərəfindən təmin ediləcək. Vətəndaşlarımızı bu cür yalan məlumatlara aldanmamağa və rəsmi təsdiqini tapmayan məlumatları paylaşmamağa çağırırıq” [4].

Tarixi təcrübə göstərir ki, sosial şəbəkə xidmətlərindən yararlanan şəxs, qrup, təşkilat və digər qurumlar öz plan və maraqlarını həyata keçirmək üçün bu imkanlardan geniş istifadə edirlər. Bu plan və niyyətlər həm müsbət, həm də mənfi yöndə ola bilər. İnsanları cəmləşdirmək, hər hansı bir tapşırıqın yerinə yetirilməsi üçün ondan təbliğat vasitəsi kimi istifadə etmək praktikasına tez-tez rast gəlinir və gəlinir. Üs-

yana çağırış, dövlət çevrilişi cəhdi və yaxud təxribatlar, eləcə də döyüş əməliyyatlarına qarşılıq vermək, təşkilatlanmaq baxımından da sosial şəbəkə xidmətlərindən istifadə halları da mövcuddur. Beynəlxalq terrorizm və digər silahlı qarşıdurmaları ilə məşhur olan İŞİD-in özünə tərəfdarlar toplamaq və sıralarını genişləndirmək üçün bu vasitədən geniş istifadə etdiyi hamıya məlumdur. “Əl-Qaidə” təşkilatı liderlərinin videomüraciətlər vasitəsi ilə çıxışları, bir-birlərinə verdikləri ismarışlar, öz planlarının icrası üçün çatdırdıqları informasiyalar heç də xoş niyyətli olmayıb. Bu nöqtəyi-nəzərdən ölkəmizə qarşı düşmənçilik mövqeyində dayanan Ermənistan da hər zaman KİV və sosial şəbəkələrdən təxribat, qarşıdurma, qeyri-insani davranış sərgiləmək məqsədilə istifadə edib. Ölkəmizə qarşı casus şəbəkəsinin genişləndirilməsi, xarici və daxili agentlərdən istifadə, müxtəlif yollarla öz tərəfinə çəkmə, xidmətə cəlb etmə faktları da mövcuddur. Bunun nəticəsidir ki, ölkəmizin başçısı, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev 2014-cü il sentyabrın 14-də 742 nömrəli “Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Ermənistan Respublikası Silahlı Qüvvələri ilə təmas xəttində bəzi təhlükəsizlik tədbirləri haqqında” Sərəncam imzaladı. 2018-ci il yanvarın 12-də Elektron Təhlükəsizlik Xidməti, aprelin 27-də isə Azərbaycanda informasiya təhlükəsizliyi üzrə yeni qurum – İnformasiya Təhlükəsizliyi üzrə Koordinasiya Komissiyası yaradıldı. Bu qurumların təşkilində məqsəd ümumi təhlükəsizliyə xidmət edən hərbi təhlükəsizlik, informasiya təhlükəsizliyi, o cümlədən kibertəhlükəsizliyin təmin olunması üçün tədbirlərin görülməsi idi.

2004-cü il 7 sentyabr tarixində Prezident İlham Əliyevin təsdiq etdiyi Dövlət sirri haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu dövlət sirri hesab olunan məlumatlar, onların qorunması, müxtəlif sahələri əhatə edən həmin məlumatlarla işləyən şəxslərin hüquq və vəzifələri təsbit olunub. Hərbi, kəşfiyyat, əks-kəşfiyyatla bağlı məlumatların oğurlanması, sızdırılması, ötürülməsi, paylaşılması qadağan olunur və bu səpkidə xəbərlərin, faktların qeyri-qanuni istifadəsi cinayət məsuliyyəti yaradır. Müharibə dövründə belə halların baş verməsi isə daha böyük məsuliyyətə səbəb olur və onlar ciddi cəza üçün əsas verə bilər. Qadağan olunan

məxfi materialların ikinci və yaxud üçüncü tərəfə ötürülməsi dövlətin siyasi, hərbi, iqtisadi dayaqlarını sarsıda, ölkənin milli maraqlarına zərbə vura, onun təhlükəsizliyinə təhdid yarada bilər. Hərbi, siyasi, iqtisadi təxribat və sabotaj məqsədilə istifadə oluna bilən məlumat və materialların cəmiyyət həyatına mənfi təsirləri nəzərə alınaraq onların toplanması, yayılması və KİV-lərdə tirajlanması yolverilməzdir. Bu cür halların qarşısının alınması üçün müvafiq dövlət və hüquq mühafizə orqanları zəruri tədbirlər görür, onların zərərsizləşdirilməsi yönündə iş aparırlar.

Cəmiyyətin informasiyaya olan ehtiyacının təmin olunması, insanların daha çox və obyektiv məlumatlanması üçün aparıcı dövlət və ictimai qurumların, təşkilatların ictimaiyyətlə əlaqələr şəbəkəsinin, mətbuat xidmətlərinin yaradılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Müvafiq sahələr üzrə ixtisaslaşmış jurnalistlərin bu xidmət və şəbəkələrdə fəaliyyəti, informasiya təhlükəsizliyinin daha səmərəli şəkildə təmin olunması, cəmiyyətə hansı məlumatların necə çatdırılması da nəzərə alınmalı məsələlər sırasındadır. Zərərli informasiyaların cəmiyyətə çıxmasının qarşısını almaq, dezinformasiyaya qarşı tədbirlər görmək, doğru xəbəri kütləyə düzgün şəkildə çatdırmaq bacarığı jurnalistlərdən peşəkarlıq tələb edir. Bu baxımdan ölkənin təhlükəsizliyinin əsas təminatçısı olan Müdafiə Nazirliyi mətbuat xidmətinin üzərinə daha böyük məsuliyyət düşür. Xüsusilə müharibə və digər hərbi əməliyyatların getdiyi, təxribatların törədildiyi hallarda bu qurumun işi diqqət mərkəzində saxlanılır. Həm 1-ci Qarabağ müharibəsi və Vətən müharibəsi zamanı, eləcə də atəşkəsin pozulduğu, hərbi təxribatların baş verdiyi hallarda Müdafiə Nazirliyinin mətbuat xidməti operativ reaksiya verib və düzgün informasiyaların çatdırılması üçün üzərinə düşən vəzifəni layiqincə yerinə yetirib. Erməni tərəfinin dezinformasiyalarının ifşası, beynəlxalq ictimaiyyətin düzgün məlumatlandırılması üçün ölkəmizdəki xarici hərbi attaşə və səfirlərin iştirakı ilə brifinqlərin keçirilməsi də onun fəaliyyətinin düzgün qurulmasına dəlalət edir.

Vətən müharibəsindən sonra yaranmış vəziyyəti düzgün qiymətləndirməyən, yenə də düşmənçiliyə meyilli olan rəsmi İrəvan bəzən daxili revanşist fikirli qüvvələrin, eləcə də xa-

ricdəki erməni lobbisinin təhriki ilə yeni təxribatlara əl atır, fitnəkar əməllər törədir, ziddiyyətli fəaliyyəti ilə qarşıdurma yaradır. Azərbaycan-Rusiya-Ermənistan rəhbərləri, eləcə də Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelin iştirakı ilə aparılmış danışıqların, üçtərəfli bəyanatların tələblərini pozan Ermənistanın baş naziri N. Paşinyan özünün qeyri-adekvat hərəkətləri ilə pozuculuq fəaliyyəti ilə məşğul olur. Sülh prosesinə əngəllər törədir, kommunikasiya-nəqliyyat dəhlizinin açılması ilə bağlı anlaşılmaz mövqe nümayiş etdirir. Müəyyən bəhanələrlə vaxt qazanmağa, Qarabağın statusu ilə bağlı məsələni gündəliyə gətirməyə çalışan Ermənistan hakimiyyəti Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Qarabağ ermənilərinə hər hansı bir status verilməyəcəyi ilə bağlı fikrini manipulyasiya edir və “Dəmir yumruğu”un hər zaman vurmağa hazır olduğunu bəzən yaddan çıxarır. Bəzi Qərb ölkələri və region dövlətlərindən mənəvi və maddi dəstək alan Ermənistan “ərköyün uşaq” imicini bəzi hallarda yenə də göstərir, ziyan və mənfəətinin nədən ibarət olduğunu başa düşmək istəmir.

Regionda sülh və sabitliyin, inkişafın tərəfdarı olan Azərbaycan həmişə müsbət yöndə fəaliyyətə çalışıb, problemin dinc vasitələrlə həllinə can atıb, iqtisadi layihələrin Cənubi Qafqaz və beynəlxalq birliyə faydalı olmasına səy göstərib. Lakin Ermənistan düşmənçilik mövqeyində dayanaraq elə əvvəldən həm özünə, həm də başqalarına maneə yaradıb, bu səbəbdən də ona fayda verə biləcək layihələrdən kənar qalıb. Məsələn, Bakı-Ceyhan neft boru kəməri, Bakı-Qars dəmir yolu daha qısa yolla Ermənistan ərazisindən keçsəydi bu ölkə onların imkanlarından faydalana, tranzit əlaqələrindən külli miqdarda gəlir əldə edə bilərdi. Ermənistan öz siyasi-hərbi maraqlarının tələsinə düşərək bu unikal layihələrdən kənar qaldı. Bu gün isə Zəngəzur dəhlizi aktualdır, lakin Ermənistan yenə də öz köhnə ampulasında qalaraq, hər vəchlə və bəzi xarici qüvvələrin ona diktə olunan fikirlərə aldanaraq bu dəhlizin açılmasına qarşı çıxır. Yenə də düşmənçilik, revanşizm, yenə də siyasi maraqlar... Azərbaycan isə bu dəhlizin açılmasında israrlıdır. Belə ki, bu tələb Azərbaycan-Rusiya-Ermənistan, eləcə də Azərbaycan-Avropa İttifaqı-Ermənistan rəhbərlərinin imza atdıqları üçtərəfli bə-

yanatlarda öz əksini tapıb. Digər tərəfdən isə Zəngəzur dəhlizinin açılması elə Ermənistanın özü üçün də sərfəlidir və bu ölkəyə iqtisadi cəhətdən çox fayda verə bilər.”Əsas məqamlardan biri ondan ibarətdir ki, problemin bu cür qoyuluşu regional təhlükəsizlik və əməkdaşlıqla global təhlükəsizlik və əməkdaşlıq arasında uyğunluq yaratmaq imkanı verir” [3,s,69].

Vətən müharibəsi dövründə Azərbaycanın Ermənistanla haqq savaşında bizə ən çox mənəvi dəstəyi qardaş ölkə olan Türkiyə verdi və bu dövlətin ali rəhbərliyi dəfələrlə açıq şəkildə bəyan edib ki, həmişə Azərbaycanın yanında olacaqdır. Türkiyənin KİV-ləri də həm 44 günlük Vətən müharibəsində düşməne qarşı informasiya savaşında və indi də bizimlə birgə çalışır. Qardaş ölkənin media nümayəndələri müharibə dövründə erməni təxribatının, erməni vandallığının nəticələrini, eləcə də Azərbaycanın cəbhə bölgəsindən uzaq şəhər və kəndlərinin raket atəşinə tutulması faktlarını dünya ictimaiyyətinə çatdırıb, ermənilərin qeyri-insani əməllərini ifşa etməklə bizə yardımçı olmuşdular. Vaxtaşırı baş verən erməni təxribatları və ölkəmizə qarşı aparılan informasiya müharibəsində erməni yalanlarının ifşa olunmasında da Türkiyə jurnalistlərinin xidmətləriböyükdür. Obyektiv və operativ informasiyanın beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması işində Türkiyə televiziya kanallarının fəaliyyəti xüsusilə əhəmiyyətlidir. Bundan başqa, dünya ölkələrinin tanınmış media nümayəndələri və səyyahlarının da işğaldan azad olunmuş rayonlarımıza səfərləri və onların erməni vəhşiliklərini–evləri, tarixi abidələri və qəbiristanlıqları dağıtmalarını öz gözləri ilə görməsi, Azərbaycan həqiqətlərini dünyaya çatdırmaları baxımdan əvəzsiz rola malikdir.

44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycanın qələbəsindən sonra yaranmış vəziyyət və ölkəmizin apardığı düzgün siyasət, əhatəli informasiyanın dünya ictimaiyyətinə çatdırılması və xarici KİV nümayəndələrinin işğaldan azad olunmuş rayonlara səfərlərinin təşkili Qərb informasiya məkanına da öz müsbət təsirini göstərir. Bunun nəticəsidir ki, son zamanlar ABŞ və digər ölkələrin aparıcı KİV-lərində obyektiv informasiyalar yayılır və Azərbaycanın haqlı mövqeyi dəstəklənir.

İndiki siyasi şərait və Ermənistanın sülh danışıqlarına başlamaq üçün real addımlar atmaması bölgədə qeyri-sabit vəziyyətin hələ davam edə biləcəyinə dəlalət edir. Ermənistanın yan təsirlərdən bəhrələnərək konstruktiv danışıqlara getməməsi, vaxt uzatmaqla nəyəsə nail olmağa ümid bəsləməsi yaxşı heç nə vəd etmir. Baxmayaraq ki, bu ölkədə vaxtilə hakimiyyəti təmsil etmiş bəzi siyasətçilər və ekspertlər sülh razılaşmasının alternativini olmadığını açıq surətdə bəyan edirlər.

Ermənistanın birinci prezidenti Levon Ter-Petrosyan ölkəsinin İctimai televiziyasına verdiyi müsahibəsində deyib ki, “Ermənistan çətin və ağırlı qərarlar qarşısındadır, həm Azərbaycan, həm də Türkiyə ilə müqavilələr imzalamalı olacaq. Dünyada elə bir qonşu ölkə yoxdur ki, onlar arasında sülh sazişləri imzalanmasın. Bəli, bu, Ermənistanın kapitulyasiyasıdır. Onun sözlərinə görə, Paşinyanın yerinə gələcək hər kəs, yəqin ki, daha xoşagəlməz sənədə imza atacaq” [7]. Həmçinin Ermənistanın ikinci prezidenti, radikal–revanşist mövqedə dayanan Robert Köçəryan reallığı dərk edir. O, İrəvanda keçirdiyi mətbuat konfransında bu fikirləri söyləyib: “Moskva ilə Bakının müttəfiq münasibətləri var və Rusiyanın bu vəziyyətdə Azərbaycana qarşı hərbi əməliyyatlara başlamaq biləcəyini iddia etmək absurddur”. Köçəryan ABŞ və Fransanın Azərbaycana təsir rəqəblərinin olmadığını da deyib: “Ərdoğan ölkəsinin milli maraqlarının qorunması üzrə master-klass nümayiş etdirir. Heç bir təzyiqa məhəl qoymur. O, buna imkan verməz” [6]. Göründüyü kimi, Köçəryan yaranmış vəziyyəti qismən başa düşür, Azərbaycanın haqlı olduğunu açıq şəkildə deməsə də, dolayı yolla bunu etiraf edir. Bununla belə, o, Qarabağ məsələsi ilə bağlı çox vaxt radikal çıxışlar edir, erməniləri qisasa çağırır.

Hazırkı qloballaşma dövründə inteqrasiya məsələləri və inteqrasiyanın mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyi cəmiyyətdə elə bir sahə yoxdur ki, onun fəaliyyətində informasiya texnologiyalarına əsaslanmasın. Ölkə başçısı İlham Əliyev hakimiyyətinin ilk illərindən hər bir sahənin, eləcə də informasiya texnologiyaları və informasiya təhlükəsizliyinin prioritetlərini müəyyənləşdirmiş, bununla bağlı qanunvericilik və maddi-texniki bazalarının yaradılması barədə göstərişlər vermiş, əməli addımlar atmışdır.

Prezident İlham Əliyev keçirilən müvafiq beynəlxalq tədbirlərdə iştirakı zamanı etdiyi çıxışlarında görülməli işlər barədə əsaslandırılmış fikirlərini söyləmişdir. “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Cenevrə şəhərində informasiya cəmiyyəti məsələlərinə həsr olunmuş Dünya Sammitində (2003) çıxış edərək dövlət siyasətinin əsas prioritetlərindən biri kimi, ölkədə minilliyin ideologiyası olan informasiya cəmiyyətinin qurulması, bilik iqtisadiyyatının formalaşdırılması üçün mühüm addımlar atılacağı haqqında bəyanat vermişdir” [1,s,168]. Hərbi və iqtisadi böhranların özünü qabarıq şəkildə göstərdiyi indiki zamanda vəziyyətdən çıxış yollarının tapılması, qarşıdurmalara son qoyulması, sülh və birgəyaşayışın təmin olunması üçün çox işlər görülməli, ikili standartlar aradan qaldırılmalı, ədalətin bərpası üçün yeni mütərəqqi qaydalar müyyənləşdirilməli və onların tələblərinə ciddi surətdə əməl olunmalıdır.

Elm və informasiya texnologiyalarının inkişafı ilə əlaqədar olaraq dünyada mütərəqqi fəaliyyətlərlə yanaşı, texnoloji təhdid və təhlükələr də meydana çıxıb. Yaranmış texnoloji imkanlar həm də mübarizə vasitəsinə çevrilib. Kibernetikanın inkişafı ilə kibercinayətlər cəmiyyətə və dövlət qurumlarının fəaliyyətinə müdaxilə edə bilən amilə çevrilib. Son vaxtlar qurumlarının informasiya mərkəzləri, sayt və portallarına haker hücumları, məxfi və digər məlumatların oğurlanması, onların işinin pozulması hallarının artması deyilənlərə sübutdur. Ayrı-ayrı şəxslər və qruplar tərəfindən strukturlara müdaxilə ilə bərabər, dövlətlər səviyyəsində də anoloji hallara rast gəlinir. İnformasiya müharibəsi fonunda dövlət siyasətinə təsir, psixoloji təzyiq, ideoloji təxribat və dezinformasiya kimi üsullardan istifadə xüsusilə bir-biri ilə qarşıdurma vəziyyətində olan ölkələrə xas olan mübarizə metodlarıdır. Ölkəmiz bu hallarla Vətən müharibəsi günlərində daha çox üzləşdi. Ermənistanın Azərbaycana qarşı düşmənçilik və işğal siyasətinin əsasını təşkil edən təxribat və dezinformasiyalar öz məğlubiyətini ört-basdır etmək, xalqımızda ruh düşkünlüyü yaratmaq, psixoloji təsir və cəmiyyətdə xaos yaratmaqla yanaşı, dünya ictimaiyyətini aldadaaraq öz tərəfinə çəkmək məqsədi güdüdü. Lakin xalqımız erməni xislətinə yaxşı bələd olduğu üçün bu ha-

disələrdən düzgün nəticə çıxardı, təsir altına düşmədi və qələbəni qazandı. Bununla belə, yalançı erməni təbliğatı bu gün də davam edir, gələcəkdə də olacaq. “Lakin Ermənistanda baş verən real revanşizmə cəhdlər göstərir ki, “tarixi mifik xəstəliyə” tutulan toplumu sülhə gətirmək son dərəcə problematiktir və postmünaqişə dövrünün psixoloji travmalarını da bura əlavə edərsə, məsələ aydındır, sülh iradəsi erməni ideoloji təfəkkürünə yaddır” [8,s,186].

Bu gün hər bir dövlət öz ümumi təhlükəsizliyini və bu kontekstdə informasiya təhlükəsizliyini etibarlı təmin etmək üçün tədbirlər görür, kibertəhlükəsizlik məsələlərini diqqət mərkəzində saxlayır. İnformasiya təhlükəsizliyi, kibertəhlükələrə qarşı mübarizə tədbirlərinin görülməsi, bu sahədə təcrübə mübadiləsinin aparılması üçün ölkəmizdə vaxtaşırı konfrans, forum, seminar və digər tədbirlər də keçirilir. 2022-ci il oktyabrın 3-də Bakıda təşkil olunmuş “Qlobal hibrid müharibə və kibertəhlükəsizlik” sammiti də bu məqsədə xidmət edib. Sammitdə bildirilib ki, ölkəmizdə kritik informasiya infrastrukturunun təhlükəsizliyi, eləcə də informasiya təhlükəsizliyi və kibertəhlükəsizlik strategiyasının hazırlanıb həyata keçirilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Türkiyə, Almaniya, İsrail və digər ölkələrdən nümayəndələrin iştirak etdiyi sammitdə kiberdünyada baş verən hadisələr, ölkələrin kibernetik hazırlığı, müxtəlif fəaliyyət sahələrində kibertəhlükəsizlik məsələləri, kibertəhsil, kibernetik idarəçiliyi müzakirə olunub, birgə fəaliyyət və təcrübə mübadiləsinin əhəmiyyəti qeyd edilib, birgə fəaliyyətin davam etdirilməsi barədə razılıq əldə olunub. Ölkəmizdə təhlükəsizliklə bağlı yürüdülmən siyasət, görülən ardıcıl işlər, eləcə də beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələr, o cümlədən keçirilən tədbirlər gələcək inkişaf və təhlükəsizlik mühitində yaşayışın təmin olunması məqsədi güdür. Beynəlxalq təcrübəyə əsaslanaraq və ümumbəşəri dəyərlərə söykənərək atılan addımlar ölkənin təhlükəsizlik mühitinin təmin olunmasında xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Nəticə: Beləliklə, Azərbaycanda təcavüzkar Ermənistan və ümumilikdə ermənilərin siyasətinə qarşı ən böyük mübarizəni ölkə başçısı İlham Əliyev aparır. Onun demək olar ki, hər bir görüşündə, hər bir nitqində Ermənistanın ölkəmizə qarşı addımları, siyasəti dərin düşüncə

və məntiqlə ifşa olunur, tutarlı faktlarla sübuta yetirilir. İşğaldan azad olunmuş bölgələrə səfəri zamanı çıxışlarını əsasən erməni vəhşiliyinin və vandalizminin qabarıq izləri olan məkanlar fonunda edən Prezident İlham Əliyev ermənilərin xislətini bir daha dünya ictimaiyyətinə göstərir. Azərbaycanla Türkiyə dövləti arasında imzalanan Şuşa Bəyannaməsinin Şuşanın dağıdılmış məhəlləsindəki məkanda elan olunması, eləcə də Ağdamda keçirilmiş Milli Şəhərsalma Forumunun dağıdılmış şəhər fonunda qurulmuş tribunadan edilən çıxışlar bir fotofakt kimi tarixin yaddaşına köçürülüb və bu kadrlar bir daha erməni riyakarlığının nədən ibarət olduğunu dünya ictimaiyyətinə çatdırıb və çatdıracaq. Bütün bu strategiya məhz Azərbaycanın informasiya siyasətini həyata keçirən fundamental istiqamətlərdən biri və əsasıdır. Beləki, baş verən hadisələrin şərh və izahını ölkənin birinci şəxsindən eşidib onu dəyərləndirmək beynəlxalq aləmdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir və bu kontekstdə həmin faktlar şəhər və böhtan üzərində qurulmuş erməni siyasətinin ifşa olunmasında mühüm rol oynayır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Cəbrayilov M. Coğrafi qloballaşma: informasiya cəmiyyətinin ekoloji və bioetik problemləri. Bakı: "Optimist" MMC çap mərkəzi, 2022.
2. Qasimov V. İnformasiya təhlükəsizliyinin əsasları, Bakı, 2009, s. 25
3. Qurbanov F. Cənubi Qafqazda geosiyasi konstruktivizmin perspektivləri: "təhlükəsizlik-inkışaf" konsepti prizmasında fəlsəfi baxış. Şuşa Bəyannaməsi və Cənubi Qafqazda yeni geosiyasi reallıqlar (AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya institutunun nəşri), Bakı, "Elm və təhsil", 2022.
4. Müdafiə Nazirliyi: Orduda qan komponentlərinin çatışmazlığı ilə bağlı məlumatlar əsassızdır // URL: <https://azertag.az/xeber/-2292113>
5. Polşa ordusu Azərbaycan təcrübəsinə əsaslanma bilər // URL: https://pressklub.az/news_az/dunya/
6. "Putinlə Əliyev dostdur, Makrona isə Ərdoğan imkan verməz" // URL: <https://axar.az/news/siyaset/678912.html>
7. Rüstəmov A. Post mühasribə dövründə informasiya savaşı // URL: <https://525.az/news/165686>
8. Zeynalov Ş. Postmünaqişə dövründə sülh mədəniyyətinin formalaşması və dialoq problemi-yeni reallıqlar. Şuşa Bəyannaməsi və Cənubi Qafqazda yeni geosiyasi reallıqlar(AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya institutunun nəşri), Bakı: "Elm və təhsil", 2022

Summary

Elshad Hasanli

Information security issues in Karabakh war

One of the issues which disturbs the society in modern condition is an information security. The significant of the information security showed itself profoundly in the progress of Karabakh conflict. Because, it is not possible to succeed in any sphere without taking the necessary security measures. In this point of view, situations formed in 44-day Native war and successful ways out was through ensuring the security. In the research work, measures taken in connection with providing of information of war period have been analyzed and the significance of the issues of role of information and communication technologies along with President-nation-army have been mentioned in providing of territorial integrity of the Republic of Azerbaijan.

Keywords: *Homeland war, Karabakh, state, information security, hybrid wars, social network, Zangazur corridor, Armenian provocation*

Резюме

Эльшад Гасанлы

Вопросы информационной безопасности в Карабахской войне

В современное время одним из вопросов, вызывающих беспокойство в обществе является вопрос об информационной безопасности. Необходимость информационной безопасности проявляла себя в ходе Карабахского конфликта. Ибо, достижение успеха в любой сфере без предпринятия необходимых мер по безопасности представляется невозможным. С этой точки – зрения ситуации, возникшие в ходе 44 дневной Отечественной войны и успешные пути выхода из настоящих ситуаций именно проходило через обеспечение безопасности. В данной исследовательской работе анализированы меры, принятые в связи с информационным обеспечением в период военного времени, и при этом подчеркнута значимость вопросов о роли информационно – коммуникационных технологий наряду с солидарностью Президента – Народа – Армии при обеспечении территориальной целостности Азербайджанской Республики.

Ключевые слова: *Отчественная война, Карабах, государство, информационная безопасность, гибридные войны, социальная сеть, Зянгазурский коридор, армянская диверсия*